

Framåt Åland!

Innehållsförteckning

VI GÖR ÅLAND LIBERALARE!	3
FAST GREPP I ALLA VÅDER	3
FRAMÅT ÅLAND	4
VI HÅLLER ÅLAND ÖPPET	4
VI BINDER SAMMAN ÅLAND	5
VI GÖR ÅLAND MODERNARE	7
VI GÖR ÅLAND TRYGGARE	8
VI GÖR ÅLAND STARKARE	10
Sjönäringen	11
Livsmedelssektorn	12
Tjänste- och servicesektorn	12
Miljöteknik	12
Besöksnäringen	13
Utbildningen	13
Kulturlivet	14
Må bra, motion och idrott	15
VI GÖR ÅLAND GRÖNARE	15

VI GÖR ÅLAND LIBERALARE!

Liberala värderingar, alla människors lika värde, frihet under ansvar och jämställdhet ligger till grund för vår verksamhet. Vår utgångspunkt är att samhället utvecklas när individerna växer i kunskap, omtanke och ansvarstagande. Det är enskilda människors inneboende förmåga, den egna kraften och viljan att samverka med andra som skapar framtidens Åland.

Solidaritet innebär att vi är beredda att hjälpa varandra till ett värdigt liv i gemenskap med andra. Vårt mål är självständiga människor på ett självstyrt Åland där samhället står för en grundtrygghet som ger oss frihet att växa.

Vi verkar för att stärka sammanhållning mellan alla som bor på Åland och motverkar diskriminerande och främlingsfientliga inslag.

Vi vill utveckla det åländska samhället inom ramen för självstyrelse, demokrati och parlamentarism. Vi slår vakt om den ekonomiska tryggheten, demilitariseringen och garantierna för det svenska språket och kulturen. Med självstyrelsen som grund kan vi stärka och utveckla Åland som ett modernt, nordiskt välfärdssamhälle med ett starkt, differentierat näringsliv och ett spritt boende.

Vi betonar lagtingets roll och status i vårt demokratiska system där makten utgår från folket med lagarna som grund för verkställighet. Vi försvarar rättssamhället och rättssäkerheten för alla.

Vi hävdar betydelsen av att utveckla en ekonomisk politik anpassad till konjunkturerna och utvecklingen i vår omvärld. Liberalerna arbetar långsiktigt för ekonomisk tillväxt och utveckling av näringslivet och för en effektiv och tidsenlig organisation inom den offentliga sektorn.

Vi fortsätter att arbeta för en målmedveten, diplomatisk och aktiv åländsk externpolitik i syfte att förbättra relationerna till riket och omvärlden med målet att befästa och förstärka Ålands position. Vi stöder ett aktivt miljöarbete och vill ytterligare förstärka den miljöpolitiska profilen så att Åland kan bli ett föredöme för miljöarbetet.

FAST GREPP I ALLA VÄDER

Liberalerna arbetar också under nästa mandatperiod för en trygg välfärd för alla ålänningar - med siktet inställt på framtiden. Det krävs ett fortsatt fast grepp om den samhällsekonomiska utvecklingen. Med samhällsfinanserna i skick tryggar vi en kvalitativ samhällsservice, kvaliteten i vård, skola och omsorg är högt prioriterad. Effektivisering av vår förvaltning och strukturändringar i serviceutbudet måste till för att vi ska trygga välfärds-Åland på sikt. Den reformen berör både den kommunala servicen och landskapets åtagande.

Liberalerna har axlat ansvaret under en svår tid och vi är beredda att med stadig hand om rodet fortsätta på den inslagna linjen. Vi har beredskap att tillsammans med andra möta de utmaningar som ligger i framtiden för att se till att det åländska samhällsbygget går vidare.

Ett tydligt vallöfte är alltså att vi kommer att fortsätta föra en ansvarsfull ekonomisk politik. De reformer och förslag vi lägger fram i vårt valprogram är beroende av att vi har en god ekonomisk utveckling framöver och att vi genom strukturändringar lyckas skapa utrymme för nya satsningar.

FRAMÅT ÅLAND

Vi tar steg vidare för en god utveckling av Åland. Vi har alla möjligheter att ligga på framkanten, det handlar om att ta tillvara alla framåtsyftande krafter i det fortsatta samhällsbygget. Människors kreativitet och entreprenörskap ligger till grund för vårt välfärdssamhälle och det gäller att se till att det finns goda förutsättningar till fortsatt tillväxt och utveckling.

Vi vågar satsa på samhällsreform, tänka nytt och framåt, vi vill satsa på nytt företagande och bygga framtiden på ett hållbart sätt.

Vi välkomnar nya ålänningar! Vi uppmuntrar nytt företagande genom att avskaffa regelverk som försvårar nyetableringar.

Vi månar om Din välfärd, Dina barns framtid och Din livsmiljö!

VI HÅLLER ÅLAND ÖPPET

Alla människors lika värde och jämställdhet mellan könen är grundläggande värderingar för oss liberaler. En viktig uppgift i ett demokratiskt samhälle är att förändra strukturer och traditionella föreställningar som hindrar jämställdhet mellan könen. Vårt jämställdhetsarbete utgår ifrån att människor ska bedömas som individer och ha samma möjligheter att göra karriär och att ta hand om familj och barn. Vi anser att det är ett resursslöseri när kvinnors kompetens inte tas till vara. Vi eftersträvar att män i större utsträckning ska utnyttja möjligheten till föräldraledighet.

- **Jämställdhetsarbete** i attitydförändrande syfte ska gå vidare inom barnomsorg och skola.
- **Jämställdhetsintegrering** fortsätter, att jämställdhetsaspekten vägs in vid offentligt beslutsfattande.
- **Arbetsvärdering** inom landskapsförvaltningen införs stegvis i syfte att nå lika lön för likvärdigt arbete.
- **Våld mot kvinnor och barn** i nära relationer ska motarbetas. Operation kvinnofrid ska fortsätta sitt arbete.
- **Föräldraledigheten** borde reformeras, vi förespråkar den isländska modellen där föräldrar delar på föräldraledigheten, var och en har en tredjedel var och den sista tredjedelen fördelas enligt föräldrarnas önskemål.

Vi försvarar vårt demokratiska, parlamentariska system och därmed också lagtingets status som ett av Finlands nationella parlament. Vi ska aktivt utnyttja vår rätt att lagstifta och att fritt budgetera utgifterna efter åländska behov. Vi arbetar för en god rätts- och samhällsordning och för att alla ska uppleva trygghet.

Åland ska vara ett öppet och välkomnande samhälle för inflyttade och onödiga hinder för boende och företagande ska minimeras.

- **Vi bygger vidare på goda relationer till omvärlden.** Viktiga samarbetspartners ska känna till de åländska behoven.
- **Svenska språkets ställning i kontakterna till riket ska säkerställas,** särskilda strategier för det konkreta arbetet ska utarbetas.

- **Vi arbetar vidare för att förankra vår demilitariseringsstrategi.** Genom ännu bättre information utåt ökar vi kunskapen om Ålands särställning.
- **Åland ska ha garanterade kanaler för att påverka beslutsfattandet inom EU:s institutioner.** Ålands röst ska höras och subsidiaritets- och proportionalitetsprincipen försvaras. Rikets regering förväntas agera i enlighet med principdokumentet om Ålands inflytande i EU. Landskapsregeringen prioriterar och följer de för landskapet viktigaste frågorna och utarbetar landskapets egna positioner i viktiga frågor. Arbetet för att tillförsäkra landskapet en plats i EU parlamentet fortgår.
- **Internationella avtal.** Lagtinget ska tillförsäkras rätten att påverka förhandlingsprocesser som gäller internationella fördrag och också ha möjlighet att yttra sig över fördrag som kan ha betydelse för Ålands folkrättsliga ställning.

De inflyttade berikar Åland och det åländska samhället drar nytta av inflyttade. Integration är en ömsesidig process. En god integrationspolitik, undervisning i svenska, information om det åländska samhället samt lättillgänglig arbetsmarknad ska ge goda möjligheter för inflyttade att snabbt känna sig inkluderade i samhället.

- **En integrationslag antas** för att bland annat underlätta inflyttades möjligheter att komma in på arbetsmarknaden.
- **Undervisning i svenska** för barn och vuxna som flyttar in bör garanteras.

VI BINDER SAMMAN ÅLAND

En god regionalpolitik ger en rättvis fördelning och goda förutsättningar för hela Åland att utvecklas. Mariehamn ska vara en stark motor i samhällsekonomin, samt i det kulturella och politiska livet. Godby utvecklas ännu mer till en viktig centralort på Norra Åland. En centralortspolitik tas fram. Det krävs särskilda åtgärder för att stöda glesbygdens överlevnad samtidigt som skillnaderna i våra olika regioner tas tillvara och blir en styrka för hela Åland. Liberalerna vill trygga serviceproduktionen i staden, glesbygden och skärgården. Vi vill genomföra en samhällsreform som effektiviserar och minimerar förvaltning så att resurserna ska räcka till för att trygga en fortsatt högkvalitativ serviceproduktion. Vi vill göra det enkelt att bosätta sig där man själv väljer att bo.

- **Bostadsbyggande** i alla delar av Åland ska uppmuntras. Särskilt bör behoven i glesbygden uppmärksammas.
- **Kommunal skattebehörigheten** ska användas som ett instrument för att bedriva egen skattepolitik.
- **Utlokalisering.** Den service som ges av tjänstemän vid förvaltningen kan till vissa delar utlokaliseras. Vi vill flytta jord- och skogsbruksbyrån till Naturbruksskolan och trafikavdelningen till Godby.

Vår utgångspunkt när det gäller en samhällsreform är att människornas behov av samhällsservice ska tillgodoses på ett kvalitativt och effektivt sätt. Vi måste komma till en situation där den gemensamma sektorn samarbetar och drar åt samma håll och där gränser inte upplevs som hinder. Den

demografiska utvecklingen tillsammans med snävare ekonomiska ramar ställer också krav på förändring och nytänkande.

Vi vill garantera att samhällsservicen ges nära människorna. En samhällsreform ska inte utformas så att avståndet till t.ex. daghemmet blir längre än idag, fortsättningsvis ska vägplogning och sophämtning ske där människorna bor. Genom att skriva en trygghetslag garanteras skärgård och glesbygd service nära där människor bor.

Vår vision är att lagting och landskapsregering utarbetar övergripande riktlinjer, lagstiftar och övervakar samhällets service medan produktion och distribution av servicen sker på när servicenivå. På den kommunala nivån har vi behov av att organisera verksamheter så att det finns en samlad servicenivå och en när servicenivå. På den samlade servicenivån samordnas sjukvård, gymnasiet, socialvård, tekniska tjänster så som vägar, avfall, planering. En del tjänster kan med fördel skötas av samhällsägda bolag och en del tjänster av privata entreprenörer.

Den kompetens och de välfungerande system som finns i kommunerna tas tillvara i reformarbetet.

Liberalerna låser sig inte i någon modell utan vill i samverkan med andra söka gemensamma lösningar för att förbättra samhällets servicestruktur. Vi förespråkar en stegvis utveckling så att medborgarna har möjlighet att påverka förändringarna.

Det övergripande arbetet med samhällsreformen inleds under mandatperioden. Aamtidigt startar konkreta projekt i den stegvisa utvecklingen.

- **Socialvård, smala områden**, som barnskydd, handikappservice, missbrukarvård, specialomsorg, utkomststöd samordnas på samlad servicenivå.
- **De tekniska tjänsterna samordnas** på samlad servicenivå; gemensam väghållning 2015.
- **Digital agenda, e-förvaltning samordnas** på samlad servicenivå 2015.
- **Ekonomihanteringssystem** för offentliga Åland gemensamt 2015.

Det moderna Åland är beroende av kommunikationer och teknologi.

Ålands geografiska struktur med spridd bosättning och småskalighet gör att den materiella infrastrukturen (vägar, broar, hamnar, flygplatser), land-, sjö- och luftburna person- och godstransporter är väsentliga förutsättningar för ett effektivt och välordnat samhälle.

- **Kommunikationerna** kan förbättras genom bättre planering och organisation i den offentliga sektorn, till exempel genom bolagiseringar och sammanhängande transportsystem.
- **Huvudvägnätet** ska rustas upp likvärdigt i alla regioner på Åland.

Flygmarknaden inom EU är avreglerad och konkurrensen är i princip fri. För regionalt viktiga linjer som inte kan uppnå lönsamhet utan särskilda stöd finns bland annat så kallad trafikplikt som genom anbudsförfarande ger en aktör ensamrätt på en linje. Åland har trafikpliktsarrangemang mellan Mariehamn och Stockholm medan Helsingforslinje är öppen för marknadsaktörer.

Liberalerna verkar för att stärka förutsättningarna för utveckling av flygtrafiken i allmänhet för åländska behov, men också för utveckling av besöksnäringen. Landskapet bör utveckla goda relationer med trafikföretagen och verka för att garantera den nyttotrafik som Åland är beroende av.

Trafiken är skärgårdens livsnerv. Turlistorna ska vara långsiktiga och synkroniserade med kollektivtrafikens turlistor. Trafiksystemet är dyrt och det kan göras mer brukarvänligt, för att ta reda på trafikanternas behov genomförs en brukarundersökning. Genom att knyta samman skärgård och fasta Åland med korttrutt kan vi göra trafiken bättre och billigare. Stora investeringsanslag kommer att behövas inom kommande år men samtidigt kommer driftsutgifterna att minska. Möjligheter till extern finansiering ska klargöras. Redan under mandatperioden inleds det konkreta arbetet med viktiga

investeringar, en projektledare kommer att leda arbetet.

- **Korttruttsplanen** antas och konkretiseras, därmed är vägen utstakad för hur vi bygger trafiknätet.
- **Bäröprojektet** inleds
- **Brändö**, linfärja till Jurmo 2013
- **Föglö**, arbetet med fast förbindelse inleds
- **Kökartrafiken** över Föglö 2015
- **Vårdö bro**, arbetet inleds
- **Ett smidigt, modernt bokningssystem**, som även fungerar som marknadsföringskanal införs. Med hjälp av digital teknik kan tjänsterna utlokaliseras till skärgården

VI GÖR ÅLAND MODERNARE

Vi försvarar självstyrelsesystemet och vill inom dess ramar utveckla vårt samhälle. En utvidgning av självstyrelsen ska ske i balanserad, hållbar takt och på bred parlamentarisk bas. I det nya självstyrelsesystemet ska relationerna till riket präglas av förtroende och politisk dialog.

Självstyrelsesystemet ska reformeras så att ålänningarna ges utökade möjligheter att ordna sin tillvaro enligt befolkningens önskemål och med syftet att förbättra ålänningarnas tillvaro.

- **En gemensam kommitté** med riket ska ta fram förändringsförslag av självstyrelsesystemet i enlighet med den parlamentariska kommitténs betänkande.
- **Åländsk hembygdsrätt** kan behållas upp till åtta år efter flytt till annan ort. Hembygdsrätten ska inte vara knuten till finländskt medborgarskap.
- **De principer, den praxis och de förordningar** som idag reglerar tillståndsprövning för näringsrätt och jordförvärvstillstånd överförs på lagnivå. Därmed tryggas rättssäkerheten och systemet blir mer transparent.

Anställda i offentlig sektor ser till att servicen erbjuds dig och mig. De anställda får ta emot en hel del kritik för att de verkställer politiska beslut, dessutom är kraven på inbesparingar ett orosmoment. Liberalerna uppskattar det arbete som görs och vill förbättra synen på offentlig sektor. De åtgärder som måste vidtas för att minska de offentliga utgifterna ska huvudsakligen genomföras med naturliga avgångar. Stora pensionsavgångar sker inom några års sikt och det tillsammans med den digitala utvecklingen, möjliggör en minskning av antalet anställda inom hela den offentliga sektorn på Åland.

- **Landskapets förvaltning**, moderniseringen, reformeringen och utvecklingen fortsätter. Rollfördelning mellan politik och förvaltning klargörs.
- **Finansförvaltningslagen** följs upp med en förordning och bättre strukturer för budgetering och efterlevnaden av budgeten utarbetas.
- **Revisionsverksamheten** moderniseras, ny lag antas.

- **Hållbarhets- och jämställdhetsperspektivet** genomsyrar beslutsfattandet i förvaltningen. Stor fokus sätts på ledningens roll för en fungerande förvaltning.

Den digitala tekniken och kunskapen finns men den måste fördjupas, spridas och utnyttjas bättre. Vi vill samordna olika digitala system och utarbeta kvalitetsnormer för teknologi och mjukvara. Digitala system ska vara allmänt tillgängliga med konkurrenskraftiga priser med särskild hänsyn till rörlighet inom Åland och för besöksnäringen. Vi vill på ett systematiskt sätt införa en Digital Agenda för Åland med målet att i arbets- och vardagsverkligheten öka kunskapen om och förmågan att använda digitala hjälpmedel.

- **En digital agenda** ska utarbetas. En referensgrupp för den digitala agendan tillsätts med en projektledare som systematiskt inventerar behov och utvecklingsmöjligheter i gemensamma sektorn – kommuner, landskapet och frivilligorganisationer,
- **En övergripande IT strategi** för Ålands infrastruktur utarbetas. Strategin uppdateras kontinuerligt.
- **En social media strategi** utarbetas som stöd för förvaltningen som också genomgår utbildning om sociala medier
- **Ett handlingsprogram** utarbetas för samordning och ledning av viktiga digitala tjänster.
- **Utlokalisering av tjänster** till skärgården och glesbygden möjliggörs i och med den digitala agendan.

Ungdomspolitiken är sektorsövergripande och omfattar alla de beslut och åtgärder som påverkar villkoren för ungdomar. Det handlar om ungdomars livssituation inom en rad olika områden som arbete, boende, utbildning, hälsa, fritid och inflytande. En viktig del i liberalernas ungdomspolitik är att alla ungdomar ska ha verklig tillgång till inflytande.

- **Ett ungdomsråd** ska tillsättas och ungdomsparlament ordnas regelbundet
- **Elevråden** ska få tillgång till fortbildning
- **Rösträttsåldern** ska sänkas i kommunalval till 16 år

VI GÖR ÅLAND TRYGGARE

Liberalerna värnar om en välfärd som bygger på medmännisklighet och solidaritet. Välfärden skapas i samspel mellan den offentliga sektorn, den tredje sektorn, och enskilda människors företagande och aktivitet.

Målet för liberalernas hälso- och sjukvårdspolitik är förebyggande av sjukdom och att alla ska få högkvalitativ vård och känna sig trygga om sjukdom drabbar oss. Den offentliga vården och omsorgen ska vara grunden för vårt social- och hälsovårdssystem. Den tredje sektorn och privata vårdproducenter utgör ett kvalitativt komplement inom vården och omsorgen. Vi fokuserar på hälsofrämjande arbete i alla ålderskategorier.

Människan i centrum är den ledande principen inom hälso- och sjukvården.

- **Sammanhållen vård och omsorgskedja** med människan i centrum, samarbetet mellan ÅHS och kommunerna stärks, en samlad service i framtiden kommer att underlätta arbetet.

- **Förebyggande hälsovården** är viktig för alla ålderskategorier och vi vill särskilt stärka verksamheten som riktas till den äldre delen av befolkningen
- **Äldrerådgivning utvecklas**, både förebyggande råd och stöd samt medicinsk rådgivning.
- **Psykisk hälsa** fokuseras, speciellt bland barn- och ungdomar
- **Godby hälsocentral** ska finnas kvar
- **Hälsovårdarberedskapen** i skärgården ska utvecklas
- **Folkhälsostatistiken** förbättras vilket gör det möjligt att fatta hälsofrämjande beslut
- **Vi vill satsa på sjukvårdspersonalen**, offensiv personalrekrytering, modern lönepolitik, flexibel arbetstid, god "personalvård"
- **Tandvården** utvecklas
- **Geriatriska kliniken** (Gullåsen) färdigbyggd 2014

Alla människor är lika mycket värda, alla har rätt till delaktighet i samhällslivet, alla ska känna trygghet i livets olika faser. Vi arbetar för att upprätthålla och förbättra kvaliteten inom socialvården och omsorgen, där enskilda ålänningars krav på rättvisa och trygghet ska vara utgångspunkten. Socialvårdens funktionalitet och människors rättigheter ska stå i centrum.

- **Hemvårdsstödet** ska höjas, extra stöd för de mindre barnen
- **Barnbidraget** indexjusteras
- **Flexibel barnomsorg**, samarbete mellan olika delar av landskapet ska premieras.

Alla människor är olika också när vi blir äldre. Åland behöver bli bättre på att ta tillvara äldre personers kompetens. Den som har behov av hjälp har rätt till en värdig äldreomsorg. Eftersom behoven är olika bör omsorgen vara flexibel så långt som möjligt. Vi vill att alla ska ha möjlighet att bo hemma så länge som möjligt och då måste tillräckligt stöd också finnas för dem som sköter sina anhöriga hemma. Vi vill upprätthålla boendemöjligheten i hemkommunen så långt det är möjligt och när det uppstår mer behov av vård ska det inte finnas krångliga gränser mellan sjukvård och äldreomsorg där de berörda kommer i kläm mellan olika myndigheter. Det är inte värdigt att äldre personer blir slussade från en instans till en annan, vi ska alltid ha människans behov i centrum och sköta myndighetsutövandet på ett smidigt sätt. Sjukvård och socialvård bör vara under den samlade servicenivån, vilket kommer att minska dragkampen mellan olika instanser.

Pensionärer finns i alla åldrar och olika personer har olika behov av samhällets åtgärder. För många är ekonomin det överhängande problemet. Vi vill uppmuntra till aktivt och hälsosamt åldrande. Om behovet av vård och omsorger uppstår först i ett senare skede av livet är det till fördel för både människan och samhället.

- **Pensionärer med låga inkomster.** En utvärdering genomförs om hur extra stödet till pensionärer med lägsta pensionerna har utfallit.
- **Äldrepolitiskt program** ska utarbetas och där ska olika gruppers särskilda behov analyseras och förslag på åtgärder anges.
- **Digital agenda utvecklas**, och äldre ska ges möjlighet att utnyttja de möjligheter som erbjuds via IT

- **Tandvård** för de äldre på olika serviceboenden och institutioner ska prioriteras.
- **Äldreomsorg** ska kvalitetssäkras och en äldreomsorgslag utarbetas
- **Äldre par**, ska kunna bo tillsammans på äldreboendet och avgifterna måste anpassas så att den av makarna som ännu bor hemma ska ha råd med sitt boende i det egna hemmet.
- **Demensvård** ska fungera oberoende var i landskapet den äldre bor. Här måste samarbete utvecklas mellan olika inrättningar.

Alla människors förmåga och potential ska tas till vara i vårt samhälle. Personer med funktionshinder blir ofta marginaliserade och placerade på sidan om samhällslivet. Vi vill ta till vara den outnyttjade resursen samtidigt som delaktighet i samhällslivet är viktig för varje människas välmående och självkänsla.

- **Arbete.** Funktionshindrade är en arbetsmarknadsresurs som ska tas tillvara. Lagstiftningen bör ses över för att trygga tillträdet till arbetsmarknaden.
- **Fysiska miljön** sätter ofta hinder för personer med funktionshinder. I samhällets beslutsfattande bör alltid aspekten att trygga tillgängligheten för alla finnas med. Särskilt gäller det planering av byggnader och fysiska miljöer.
- **Handikappolitiska programmet** förnyas
- **Färdtjänst systemet** är idag olika beroende på var du bor. Systemet bör samordnas och vara likvärdigt oberoende var du bor.

Ett engagerat och bra arbete mot drogmisbruk utförs idag både professionellt och ideellt. Med struktur, samordning, verklighetsanalys och optimal resursfördelning kan förutsättningen att lyckas med arbetet avsevärt förbättras.

Förutom de här fokuserade områdena ligger vårt drogpolitiska program till grund för vårt arbete.

- **Landskapets drogpolitiska program** ska revideras
- **En drogsamordnare** ska verka för att det förebyggande arbetet koordineras och övervakas
- **Tobakslagen** revideras
- **Promillegränsen** sänks i trafiken
- **Drogfrågorna samordnas** genom att den samlade servicenivån ska sköta både sjukvård och socialvård. Därmed kommer frågan att ligga under en huvudman.

VI GÖR ÅLAND STARKARE

Enskilda människor i samverkan med andra är förutsättningen för utveckling och välfärd på Åland. Näringspolitiken ger en del av förutsättningarna för företagande och tillväxt. Åland är och ska fortsätta vara en framgångsrik, öppen marknadsekonomi och ett modernt välfärdssamhälle socialt, ekonomiskt och ekologiskt. Vi arbetar långsiktigt för en positiv utveckling av Åland.

Vi är beroende av utbyte av varor och tjänster med omgivande regioner. Vårt läge mellan två

expansiva ekonomiska centra – södra Finland och Stockholmsområdet – ger många fördelar men gör också den åländska ekonomin sårbar. Det finns två stora marknader på nära avstånd till nytta inte minst för sjöfarten.

De fem näringsområdena

I den åländska ekonomin finns **fem viktiga näringsområden**.

För dem alla vill liberalerna att:

- **Skattegränshanteringen** förenklas ytterligare.
- **Näringsavdelningen** omstruktureras så att det skapas mera utrymme för utvecklingsarbete riktat mot varje kluster.
- **Näringsrätten** reformeras så att kravet på styrelsens sammansättning ändras. Styrelser ska tillsättas på professionella grunder och kravet på två tredjedelar ålänningar i styrelsen tas bort. Vidare förenklas tillståndsförfarandet genom att anmälningsplikt införs och därmed ställs kravet på svenska som verksamhetsspråk mot den åländska allmänheten.
- **Lånegarantier**. Vi vill se en successiv övergång från näringsstöd till lånegarantier.
- **Generationsskifte** underlättas.

Vi vill utveckla varje näringsområde efter dess särart och behov:

Sjönärigen

Det kapitalintensiva sjönärigen med ett tiotal rederier och trettio fartyg som direkt sysselsätter över 3.700 personer varav 1.600 ålänningar, många i skärgården.

Sjöfarten är beroende av omvärlden vad avser energipriser, räntor, handelns tillväxt eller avmattning, löner, lagar och undantag. Företagen i sjöklustret har sina huvudkontor på Åland men bedriver huvuddelen av sin verksamhet utomlands, de är "större än Åland". De förändringar som det åländska sjöklustret står inför påverkar en stor del av den åländska arbetsmarknaden. Det är vårt viktigaste kluster men behörigheten är inte åländsk.

Liberalerna vill påverka landets sjöfartspolitik och vill också trygga försörjningen av duktiga åländska sjömän och sjökvinnor. Målet är att trygga sjöfartens förutsättningar att segla under inhemsk flagg också i fortsättningen. Skatteundantaget, som vi försvarar, möjliggör, förutom en omfattande turistverksamhet, kommunikationer till och från Åland för gods- och persontransporter som starkt gynnar den åländska ekonomin.

- **Rikets nettolönesystem** borde bibehållas och den nya tonnageskatten sättas i kraft. Vi vill också att satsningar ska göras på utvecklingsverksamhet inriktad på säkerhet och miljö.
- **Sjöfartsutbildningen** ska samordnas och prioriteras starkare, dels för egna rederier och dels som en utbildning som kan exporteras. Den praktiskt inriktade utbildningen är efterfrågad av näringen och prioriteras.

Livsmedelssektorn

Livsmedelssektorn omfattar av primärnäringarna och livsmedelsindustrin. Livsmedelsindustrin är vår största industri som exporterar huvuddelen av sin produktion. Räknat med indirekta effekter på transport-, bygg- och handelsnäringarna är sysselsättningen inom livsmedelsklustret 1.400 personer.

- **Jordbrukare** ska uppmuntras till att producera råvaror med minsta möjliga belastning för miljön, närproducerat och ekologiska produkter ska användas inom offentliga inrättningar så långt det är möjligt.
- **Fritt från genmodifierade grödor** (GMO) inom åländskt jordbruk, lag antas.
- **Ändamålsenliga våtmarker** anläggs som kvävefälla på lämpliga ställen. Incitament för privata satsningar för att minska näringsläckaget.
- **Målet med samhällets stöd** till jordbruket är utveckling och specialisering samt att livsmedelsförädlingen kan utvecklas och expandera. De som har sin huvudsakliga sysselsättning av jordbruket ska stödas.
- **Lantbrukets miljöstöd** ska ha en tydlig styrning så att miljöförbättrande åtgärder genomförs.
- **Ekologisk odling** premieras.
- **Fiskodlingen** ska kretsloppsanpassas till 2030 och förutsättningarna för näringens utvecklingsmöjligheter ska vara klara.

Tjänste- och servicesektorn

Tjänste- och servicesektorn samt tillverknings och exportindustrin omfattar kunskapsintensiva företag inom turism, handel, finans, försäkringar, IT, spel, juridiska tjänster, skeppshandel, må gott industrin och utbildning. Nya företag kan vara framtidens arbetstillfällen.

- **Förenklad reglering** och lokalt orienterad rådgivning.
- **Näringsstödsprinciperna** omarbetas så att de även omfattar tjänste och serviceföretag.
- **Ungdomar och arbetslösa** uppmuntras till nyföretagande
- **Räntefria etableringslån** som återbetalas när företaget går med vinst eller säljs.
- **Andelen kvinnligt företagande ska vara på minst samma nivå** som manligt företagande år 2020. Stödsystem ska omstruktureras så att de också passar kvinnligt företagande. Attitydförändrande arbete och särskild rådgivning till kvinnliga företagare.
- **Nytänkande och innovation** uppmuntras

Miljöteknik

Det framväxande miljötekniknäringen arbetar med grön teknologi, så kallad Cleantech, som har goda förutsättningar att utvecklas på Åland. Vi vill se fler företag som satsar på miljön och fler producenter som arbetar på ekologiska grunder.

- **Företagssatsning** på miljöteknik och miljöåtgärder premieras.
- **Vindkraftens utbyggnad** är viktig och kommer att prioriteras högt. Utgångspunkten är att inmatningstariffsystemet ska gälla också för åländska elproducenter. Kabeln gör det möjligt att exportera grön elenergi.
-

Besöksnäringen

Besöksnäringen är dels rederianknuten, storskalig turism i huvudsak knuten till Mariehamn, dels lokal, småskalig turism som har effekter på landsbygden och i skärgården. Antalet helårsarbeten ligger runt 400 personer. Vi arbetar för att förlänga turistsäsongen. Där har kultur- och kongresshuset Alandica en stor betydelse liksom andra insatser för att stärka kultur och konferensturismen. Vi ska på olika sätt höja kvaliteten inom turismen och kommer att arbeta i enlighet med turiststrategin.

- **Ett turistisk helhetsgrepp** tas kring "Sjöfartens Åland" och det "Maritima Mariehamn"
- **Utbildningslinje** skapas för lokala natur- och kulturguider, turistentreprenörer utbildas
- **Olika kulturcentrum** i olika delar av landskapet ska utvecklas tillsammans med privata entreprenörer. Olika driftsformer i privat regi utvecklas. Skärgårdens kulturhus Tulludden i Degerby och Posthuset i Eckerö utvecklas till centrum för levande kultur.
- **Privata** initiativ för utveckling av upplevelseturismen uppmuntras, t.ex. en Marinpark för att lyfta fram vårt sjöhistoriska arv och skapa nya förutsättningar för dykturismen eller ett jord- och skogsbruksmuseum vid Haga Kungsgård.
- **Bomarsunds besökscenter** förverkligas

Utbildningen

En högklassig utbildning är en förutsättning för landskapets välfärd. Vi försvarar den allmänbildande skolan som skapar jämlika förutsättningar för alla och som också tillgodoser barnens olika behov och intressen. Alla har rätt till en utbildning som utgår från individens behov och förutsättning. Utvecklingen av hela människans personlighet skall beaktas i all utbildning.

Huvuduppgift för utbildningssystemet är att ge alla individer möjligheter att tillägna sig och utveckla de olika slag av kunskaper som behövs för att bli delaktiga i samhället och som behövs på arbetsmarknaden.

Utbildningen bör formas så att studerande med särskilda behov kan genomföra sin utbildning.

- **Utbildningspolitik och näringspolitik** ska samverka i högre grad.
- **Gemensamma styrdokument** behövs för att utbildning i grundskolan ska vara likvärdig.
- **Barn med annat modersmål än svenska** blir allt fler i de åländska grundskolorna. En strategi för att stöda både modersmål och undervisning i svenska utarbetas.
- **Prao är betydelsefull** i grundskolan och i gymnasiet, företag bör uppmuntras att ta emot prao-elever.

- **Sommarjobb**, landskapet och kommunerna borde i större utsträckning anställa skolungdomar på sommarjobb.
- **Samarbete mellan skoldistriktet** och mellan skolorna ska utvecklas .
- **Gymnasiereformen ska utvärderas** ur ett studerandeperspektiv. En utvärdering görs också för att klargöra att administration av Gymnasieskolan sköts på ett effektivt sätt.
- **Praktisk yrkesutbildning** ska lyftas fram tydligare.
- **Vårdutbildad personal**, vi ska möta ett större behov av utbildad vårdpersonal som uppstår i och med de stora pensionsavgångarna.
- **Studerandebostäder**, en viktig satsning för tryggt boende för studerande på gymnasie- och högskolenivå.

Kulturlivet

Ett självständigt kulturliv är en av förutsättningarna för ett öppet, demokratiskt samhälle. Kulturen är betydelsefull för människors bildning och utveckling, kultur stimulerar nyfikenhet och kreativitet. Därför är kulturens villkor och möjligheter avgörande för människors drivkraft och samhällets utveckling.

Självstyrelse fick vi för att värna om vårt språk, vår kultur och våra sedvänjor. Vi har också ett fantastiskt kulturarv att sköta om. Idag är Åland präglad av mångfald. Åland är ett mångkulturellt samhälle och vi ska med vår kulturpolitik också möta nya utmaningar och nya invånares behov.

Vi vill arbeta för ett mångfacetterat och allsidigt kulturliv.

- **Samverkan** för ett mera levande kulturhus Alandica för att förbättra den lokala kulturens möjligheter att utöva kultur i huset
- **Kultur i vården** – projektet fortsätter och implementeras i vård och omsorg.
- **Övningslokaler** ska upplåtas åt olika kulturgrupper, ungdomar som vill ägna sig åt musik på fritiden ska uppmuntras.
- **Pommern ska bevaras** i nuvarande skick.
- **En förnyad basutställning** i Ålands museum skall förverkligas .
- **Ålands emigrantinstitut** förvaltar en viktig del av Ålands historia och bör särskilt uppmärksammas.
- **Temaår för lokala museer**, för att uppmärksamgöra hembygdsmuseerna som viktiga kulturbärande materiella kulturarvet
- **Lagen** om utförelse av kulturhistoriskt värdefulla föremål förnyas.

En stor del av kulturverksamheten och idrottsverksamheten bärs upp av ideella krafter. PAF medel är en viktig inkomstkälla för frivilliga organisationer och idrottsrörelsen. Det är därför viktigt att fortsättningsvis trygga PAF:s verksamhetsförutsättningar.

Må bra, motion och idrott

Vi vill fortsätta stöda föreningars och kommuners idrottsaktiviteter i allmänhet och alldeles särskilt till den del aktiviteter är riktade till barn och unga vars uppväxt och utveckling främjas av motion och spontanidrott.

Vi vill främja en livsstil där befolkningens välmående och hälsa ökar genom motion och idrott. Vår målsättning är att skapa förutsättningar och öka intresset för spontanidrott bland olika befolkningsgrupper.

- **Vi verkar för en utveckling** av flera motionsställen och motionstillfällen runt hela Åland. Multiarenor och ledda motionstillfällen förstärker möjligheterna till spontanidrott.
- **Jämställd idrottsutövning** ska lyftas fram, tilldelning av bidrag till olika föreningar ska vara könsneutral
- **Skolgymnastiken** är viktig för att uppmuntra skolelever att motionera mera.
- **Motion och idrott** ska fungera som ett verktyg för integrering i det åländska samhället där den kulturella mångfalden ses som en tillgång.
- **Vi vill stöda verksamhetsförutsättningarna** för handikappidrott.

VI GÖR ÅLAND GRÖNARE

Vi vill att Åland ska förbli den gröna ön, de goda exemplens ö. Med en målmedveten satsning på miljö och miljöteknik kan Åland bli ett föredöme för andra regioner.

För att nå målet krävs av oss alla en större medvetenhet och att vi alla är beredda att göra goda miljöval. Vi vill inte peka ut syndabockar och komma med pekpinna, en mer framgångsrik väg är "morotspolitiken", uppmuntran till förändring.

Vi har ett ödmjukt förhållningssätt, med insikt om att ingen har alla svar. Endast tillsammans och i samarbete kan vi åstadkomma förändring och förbättring.

Den enskilda människan är beroende av en sund livsmiljö för att uppnå hög livskvalitet och trygghet av hälsa. God miljö är nödvändig för nuvarande och kommande generationer.

Vi vill bibehålla och förbättra miljön som är en förutsättning för den höga livskvalitet Åland erbjuder sina innevånare. Vi ska arbeta både lokalt och i samarbete med andra på Nordisk och EU nivå, bland annat inom ramen för det internationella projektet "Kampen mot fosfor" i havsmiljön.

Vi är alla beroende av vatten för vår överlevnad och på Åland är vi än mer utsatta. Vattnet är viktigt att värna, och då gäller det både yt- och grundvatten samt havet som omger oss, Östersjön. Vi arbetar aktivt för att skydda våra dricksvattentäkter och se till att grundvattnet inte förorenas.

- **Samhällets miljöpolitik** ska bedrivas tillsammans med andra politikområden och måste ha acceptans och god förankring hos befolkningen i samhället. Genom acceptans och delaktighet kan enskilda människor motiveras att bidra, i sitt liv eller i sin verksamhet, till ett minskat miljöslitage.
- **Lagar inom miljö-området** ses över och bearbetas för att tydliggöra och förenkla. Tydligare spelregler för verksamhetsutövaren ger minskad byråkrati.
- **Miljöförbättrande åtgärder** stimuleras, utveckling av grön teknologi och mindre miljöbelastande transportlösningar uppmuntras.

- **Landskapsförvaltningen** ska miljöcertifieras.
- **Ett heltäckande grund- och ytvattenskydd** ska finnas över hela Åland.
- **Avfallens potential** som energikälla och råvara ska utnyttjas. Möjliga lösningar att samutnyttja avfall för energiproduktion ska stödjas genom bl.a. planering av infrastruktur.
- **Avfallshanteringen** ingår i samhällets tekniska tjänster som i framtiden samordnas på samlad servicenivå.
- **Den landskapsomfattande avfallsplanen** ska förverkligas.

Avloppsvatten måste behandlas och renas för att inte förorena grund- och ytvatten. En sambehandling i stora gemensamma reningsanläggningar är att föredra, men ifall praktiska eller ekonomiska möjligheter till detta inte finns så måste andra lokala lösningar tillämpas.

- **Regelverket för avlopp** ses över för att tillgodose gott miljöskydd med hållbara och rättvisa regler även i glesbygden.
- **Utbyggnad av avloppsnät** samt åtgärder för förbättrad avloppsvattenhantering ska stödas. Kretsloppsanpassade lösningar ska prioriteras

Det åländska samhället saknar optimala förutsättningar för kollektivtrafik på grund av den relativt spridda bosättningen. Förutsättningen för en välfungerande kollektivtrafik förutsätter att människor väljer bussen och ställer bilen. För en framgångsrik utveckling av kollektivtrafiken måste speciallösningar till. Matartrafik till huvudlinjerna samt beställningstrafik borde komplettera nuvarande linjer. På grund av den spridda bosättningen kommer trots allt en stor del av befolkningen också i framtiden att köra egen bil. Därför bör vi satsa mer på miljövänliga drivmedel.

- **Elbilar**, vi vill göra Åland till ett område för elbilar så långt det är möjligt.
- **Utveckling** av alternativa drivmedel, ex. biodisel (t.ex. från fiskrens), ska uppmuntras.
- **Landskapet ska föregå med gott exempel** och köper miljöbilar.
- **Infrastruktur** för alternativa drivmedel och laddstationer för elbilar ska stödas.

Såväl den enskilda människan som företag är beroende av en tillförlitlig energiförsörjning för att möjliggöra en hög livskvalitet och utveckling av samhället. Därför måste vi bibehålla, utveckla och förbättra energiförsörjningens infrastruktur. Energipolitik ska bedrivas i samklang med andra politikområden och måste ha acceptans och god förankring hos befolkning och företag i samhället. Energiförsörjningen ska uppnås effektivt, med rimliga medel och med minsta möjliga belastning av miljön.

Åland ska bli ett mönstersamhälle i att utnyttja förnyelsebara energikällor och producera elenergi på ett hållbart sätt.

Målet är mer export av förnyelsebar energi än den samlade åländska energikonsumtionen.

- **Landskapets energiplan** ses över och målen uppgraderas.
- **Betydande miljömässiga och ekonomiska** vinster uppnås med systematisk satsning på energieffektivisering

- **Landskapet ska föregå med gott exempel** och konvertera eller komplettera sina egna byggnader med teknik som utnyttjar förnyelsebara energikällor för värme och elproduktion.
- **Energisparplaner** ska finnas för alla offentliga byggnader
- **Olika energilösningar** baserade på förnyelsebara energikällor ska prioriteras, liksom lokalproducerad energi. Teknikutvecklingen inom vind- och vågkraft, sol för uppvärmning och elproduktion samt andra nya tekniker som återvinner energi ur avfall går snabbt framåt och ska uppmuntras.
- **Småskalig energiproduktion**, som ex gårdsmöllor ska vara möjlig och en översyn av lagen genomförs så att små elproducenter kan sälja sin överskottsenergi till det allmänna nätet utan höga avgifter.
- **Enskilda personers omställning** till miljövänlig uppvärmning ska fortsättningsvis stödas.